

ਐਨ ਕੇ ਕਪੂਰ ਅਤੇ ਕੇ ਕੇ ਸ਼ੀਵਾਸਤਵ ਜੇ.ਜੇ.

ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਐਗਰੀਕਲਚਰ, ਪੰਜਾਬ,
ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਅਤੇ ਐਨੋ ਆਈ, - ਅਪੀਲਕਰਤਾ

ਬਨਾਮ

ਮੈਸਰਜ਼ ਗੁਰਮੁਖ ਮੱਲ ਸ਼ਿਬਾ ਮੱਲ ਅਤੇ ਹੋਰ, - ਜਵਾਬਦੇਹ

96 ਵਿੱਚੋਂ LPA 1039

29 ਜੁਲਾਈ, 1997

ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ, 1950—Art. 19 ਅਤੇ 21—ਅਸੈਂਸੀਅਲ ਕਮੋਡਿਟੀਜ਼ ਐਕਟ, 1955—
ਸੈਕਸ਼ਨ 7—ਖਾਦ ਕੰਟਰੋਲ ਆਰਡਰ, 1985- ਧਾਰਾ 19(1)-ਐਕਟ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ ਤੋਂ ਨਮੂਨੇ ਦੀ ਜਾਂਚ
ਕਰਵਾਉਣ ਦੇ ਮੌਕੇ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ—ਕੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਲੈਣ ਦੇ ਮੌਕੇ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ
ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ ਤੋਂ ਜਾਂਚੇ ਗਏ ਨਮੂਨੇ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬਚਾਅ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਕਰਨ ਅਤੇ ਕਲਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਨ ਦੇ
ਬਰਾਬਰ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ 19 ਅਤੇ 21 - ਐਕਟ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਮਨਮਾਨੇ ਵਜੋਂ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ।

ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ Art. 19(1) ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਬੋਲਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ, ਸ਼ਾਂਤੀਪੂਰਵਕ
ਅਤੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਕੱਠੇ ਹੋਣ, ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਜਾਂ ਯੂਨੀਅਨਾਂ ਬਣਾਉਣ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਆਜ਼ਾਦ ਤੌਰ 'ਤੇ
ਘੁੰਮਣ-ਫਿਰਨ, ਦੇਸ਼ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਜਾਂ ਵਸਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦਾ ਖੇਤਰ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ
ਪੇਸ਼ੇ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਕਿੱਤੇ, ਵਪਾਰ ਜਾਂ ਕਾਰੋਬਾਰ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਲਈ, ਇਹ ਸਭ ਰਾਜ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ
'ਤੇ ਵਾਜਬ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਲਗਾਉਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ
ਜਾਣੀ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਕਾਨੂੰਨ ਅਜਿਹੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ 'ਤੇ ਵਾਜਬ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਸੰਵਿਧਾਨ
ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 21 ਦੇ ਤਹਿਤ, ਉਦੇਸ਼ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਦੁਆਰਾ ਨਿੱਜੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ੇ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ ਹੈ, ਸਿਵਾਏ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ
ਅਨੁਸਾਰ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਤੋਂ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਜੀਵਨ ਜਾਂ ਨਿੱਜੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਨਹੀਂ
ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਸਥਾਪਿਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਪਾਲਣਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ। ਕਿਸੇ ਵੀ
ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਵੱਲ ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।

(ਪਰਾ 10)

ਅੱਗੋਂ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਜਾਂਚ ਅਧੀਨ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਕੰਟਰੋਲ ਆਰਡਰ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਖਾਦ ਦਾ
ਨਮੂਨਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰਨ 'ਤੇ ਉਹ ਗੈਰ-ਮਿਆਰੀ ਦਰਜੇ ਦਾ ਪਾਇਆ ਗਿਆ। ਦੋਸ਼ੀ ਦਾ ਪਤਾ
ਲਗਾਉਣ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਕਾਨੂੰਨ ਅਨੁਸਾਰ ਕਾਰਵਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ/ਪ੍ਰੋਸੀਕਿਊਸ਼ਨ ਵੱਲੋਂ ਅਜੇ
ਸਬੂਤ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਨੂੰ ਬਚਾਅ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਜੋ
ਫੈਸਲਾ ਲੈ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਕਰਨਾ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਪਰਿਪੱਕ ਹੋਵੇਗਾ। ਬੇਸ਼ੱਕ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਧਾਰਾ
293 ਕਰੌੜ ਦੇ ਤਹਿਤ ਬਚਾਅ ਪੱਖ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ। ਪੀਸੀ ਕੀ

ਕੀ ਬਚਾਅ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਫਿਰ ਤੋਂ ਨਿਰਪੱਖ ਅੰਦਾਜ਼ੇ ਦੀ ਗੱਲ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ? ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਇਹ ਕਲਪਨਾ
ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਆਪਣੀ ਬੇਗੁਨਾਹੀ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਅਜਿਹੇ ਸਾਰੇ ਸਬੂਤ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰੇਗਾ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ

ਕਿ ਉਹ ਸਰਕਾਰੀ ਗਵਾਹ ਦੀ ਜਿਹੜਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮਾਹਰ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਵਿਵਾਦ ਦੇ ਬਿੰਦੂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਕਾਨੂੰਨ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਅਥਾਰਟੀ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਕ ਦੁਆਰਾ ਪਹੁੰਚਿਆ ਗਿਆ ਸਿੱਟਾ ਸੱਚਮੁੱਚ ਅਣਜਾਣ ਹੈ ਅਤੇ ਆਖਰੀ ਉਪਾਅ ਵਜੋਂ ਇਹ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਤੀਜੇ ਨਮੂਨੇ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਦੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਲਈ ਭੇਜਣ ਲਈ ਕੇਸ। ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮ 'ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੁਰੱਖਿਆ ਉਪਾਵਾਂ ਨਾਲ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਿਰਧਾਰਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨਾ ਤਾਂ ਮਨਮਾਨੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਗੈਰ-ਵਾਜਬ ਜਾਂ ਅਨੁਚਿਤ ਹੈ। ਅਨੁਛੇਦ 19(1) ਅਤੇ 21 ਅਤੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੇ ਟਚ ਸਟੋਨ 'ਤੇ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ 'ਤੇ, ਸਾਡਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਖਾਦ ਕੰਟਰੋਲ ਆਰਡਰ, 1985 ਸਮਰੱਥ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਕਿਸੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਵਿਵਸਥਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ.

(ਪਰਾ 18)

ਜੀ.ਐਸ.ਐਸ.ਜੀ.ਗਰੇਵਾਲ, ਏ.ਏ.ਜੀ., ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਬਲਜੀਤ ਮਾਨ, ਡੀਏਜੀ, ਪੰਜਾਬ,
ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਲਈ।

ਐਚ.ਐਲ.ਐਸ.ਸਿਬਲ, ਐਸ.ਐਸ.ਆਰ.ਏ.ਏ.ਐਡਵੋਕੇਟ ਵੀ.ਐਮ.ਡੀ. ਦਿਨੇਸ਼3 ਗੋਇਲ,
ਸੁਮਿਤੀ ਰੀਟਾ ਕੋਹਲੀ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਰਵਿੰਦਰ ਚੋਪੜਾ, ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਲਈ।

ਨਿਰਣਾ

ਐਨ ਕੇ ਕਪੂਰ, ਜੇ.

(1) ਕੇਸਾਂ ਦੇ ਇਸ ਸਮੂਹ (1996 ਦੇ ਐਲਪੀਏ ਨੰ. 1039 ਅਤੇ 1996 ਦੇ ਸੀ.ਡਬਲਯੂ.ਪੀ. ਨੰ. 5175, 5176 ਅਤੇ 6771) ਵਿੱਚ ਚੁਣੌਤੀ ਸ੍ਰੀ ਆਰ.ਐਲ. ਆਨੰਦ, ਜੇ. ਮਿਤੀ 16 ਸਤੰਬਰ, 1996 ਦੇ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਨੰ. (ਜੀ.ਐੱਸ.ਆਰ. 758) ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਹੈ।) ਮਿਤੀ 25 ਸਤੰਬਰ, 1985 ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਸਤਾਂ ਐਕਟ, 1955 ਦੀ ਧਾਰਾ 3(1) ਦੇ ਤਹਿਤ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ (ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਐਕਟ ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 19 ਅਤੇ 21 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਨ ਲਈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਇਸ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਪਟੀਸ਼ਨਰਾਂ 'ਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਾਰਵਾਈ।

(2) CWP ਵਿੱਚ ਤੱਥਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ

1995 ਦਾ ਨੰਬਰ 5643। ਉਪਰੋਕਤ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਦੇ ਕੇਸ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਉੱਤਰਦਾਤਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਡੀਏਪੀ ਖਾਦ ਦਾ ਇੱਕ ਨਮੂਨਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ - ਇਫਕੋ ਸੇਵਾ ਕੇਂਦਰ, ਜ਼ੀਰਾ ਵਜੋਂ ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਅਹਾਤੇ ਤੋਂ 5 ਸਤੰਬਰ, 1990 ਨੂੰ ਇਹ ਨਮੂਨਾ ਸੀ। ਫਰਟੀਲਾਈਜ਼ਰ ਕੁਆਲਿਟੀ ਕੰਟਰੋਲ ਲੈਬਾਰਟਰੀ, ਲੁਥਿਆਣਾ ਨੂੰ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੇ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ

7 ਸਤੰਬਰ, 1990 ਅਤੇ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ ਦੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਗੈਰ-ਮਿਆਰੀ ਦਰਜਾ ਪਾਇਆ ਗਿਆ। ਨਮੂਨੇ ਦੇ ਡਰਾਈਂਗ ਦੇ ਸਮੇਂ ਉਪਰੋਕਤ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਤੱਥਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨ ਅਨੁਸਾਰ ਤਿੰਨ ਨਮੂਨੇ ਦੇ ਟੈਸਟ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਅਜਿਹਾ ਇੱਕ ਨਮੂਨਾ ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੰਬਰ 4 ਦੀ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਤੀਜਾ ਨਮੂਨਾ ਲੈਬਾਰਟਰੀ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ। ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਕ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਅਨੁਸਾਰ ਭੇਜੇ ਗਏ ਨਮੂਨੇ ਗੈਰ-ਮਿਆਰੀ ਦਰਜੇ ਦੇ ਪਾਏ ਗਏ। ਮੁੱਖ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਫਸਰ ਨੇ ਮਿਤੀ 20 ਅਪ੍ਰੈਲ, 1995 ਦੇ ਸੰਚਾਰ ਰਾਹੀਂ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਨੂੰ ਐਕਟ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੇ ਖਾਦ ਕੰਟਰੋਲ ਆਰਡਰ, 1985 (ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 'ਕੰਟਰੋਲ ਆਰਡਰ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਬਾਰੇ

ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਇਆ ਉਪਰੋਕਤ ਸੰਚਾਰ ਰਾਹੀਂ ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਸਨੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਬ-ਸਟੈਂਡਰਡ ਖਾਦ ਵੇਚ ਕੇ ਕੰਟਰੋਲ ਆਰਡਰ ਦੀ ਧਾਰਾ 19(1)(a) ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਉਸਨੂੰ 5 ਤਰੀਕ ਨੂੰ ਨਿੱਜੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਮਈ, 1995 ਜਾਂ ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਸਪੱਸ਼ਟੀਕਰਨ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿ ਉਸਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਦਾ ਉਪਰੋਕਤ ਸੰਚਾਰ ਦਾ ਜਵਾਬ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਤਸੱਲੀਬਖਸ਼ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਲਾਇਸੈਂਸਿੰਗ ਅਥਾਰਟੀ ਨੇ ਸਟਾਕ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਲਈ 30 ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਸਮਾਂ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਉਸਦਾ ਲਾਇਸੈਂਸ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਪਿਆ ਹੋਇਆ (ਅੰਕੜਾ P-4)। ਕੰਟਰੋਲ ਆਰਡਰ ਦੀ ਧਾਰਾ 19(1) ਦੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੇ ਗਏ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 7 ਦੇ ਤਹਿਤ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕੇਸ ਦਰਜ ਕਰਨ ਲਈ ਸੀਨੀਅਰ ਪੁਲਿਸ ਕਪਤਾਨ ਨੂੰ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਵੀ ਦਰਜ ਕਰਵਾਈ ਗਈ ਸੀ। ਐਫਆਈਆਰ ਨੰਬਰ 53, ਮਿਤੀ 7 ਅਪ੍ਰੈਲ, 1993 ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਨੇ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕੰਟਰੋਲ ਆਰਡਰ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਹ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 19 ਅਤੇ 21 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਪ੍ਰੋਸੀਡਰ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ ਤੋਂ ਦੂਜੇ ਨਮੂਨੇ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਵਾਉਣ ਦੇ ਮੌਕੇ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

(3) ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਲਿਖਤੀ ਬਿਆਨ ਵਿੱਚ ਜਵਾਬਦੇਹ ਨੇ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕੰਟਰੋਲ ਆਰਡਰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਥਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨਕਤਾ ਦੀ ਬੁਰਾਈ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾਵਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 3(1) ਅਧੀਨ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕੰਟਰੋਲ ਆਰਡਰ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 2(a)(xi) ਦੇ ਤਹਿਤ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਖਾਦ ਨੂੰ ਇੱਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਸਤੂ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸਨੂੰ ਇੱਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਸਤੂ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸਦੇ ਉਤਪਾਦਨ, ਸਪਲਾਈ ਅਤੇ ਵੰਡ ਨੂੰ ਨਿਯਮਤ ਕਰਨ ਜਾਂ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਨਿਯਮ/ਨਿਯਮ/ਆਰਡਰ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ। ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਸਬ-ਸਟੈਂਡਰਡ ਖਾਦ ਬਾਰੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਾਰਵਾਈ ਕਾਨੂੰਨ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ। ਕਾਰਵਾਈ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ ਲਈ ਮੌਜੂਦਾ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ, ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੰਭਾਲਣ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਾਰੇ ਬਚਾਅ ਪੱਖ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਕੇਸ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਦੌਰਾਨ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

(4) ਕੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 19 ਅਤੇ 21 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਧਾਰਾ 19(1) ਨੂੰ OS ਧਾਰਾ 7e ਦੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਇਕੋ ਇਕ ਨੁਕਤਾ ਹੈ ਜਿਸ 'ਤੇ ਬਹਿਸ ਹੋਈ ਹੈ। ਵਿਦਵਾਨ ਐਡਵੋਕੇਟ ਜਨਰਲ, ਪੰਜਾਬ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 3(1) ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਸਤੂ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ, ਸਪਲਾਈ ਦੀ ਵੰਡ ਆਦਿ ਨੂੰ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਧਾਰਾ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਸਰਕਾਰ ਕੋਲ ਇਸਦੇ ਉਤਪਾਦਨ, ਸਪਲਾਈ ਅਤੇ ਵੰਡ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਵਪਾਰ ਅਤੇ ਵਣਜ ਨੂੰ ਨਿਯਮਤ ਕਰਨ ਜਾਂ ਮਨਾਹੀ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਵੀ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਸਰਕਾਰ ਲਾਇਸੈਂਸਾਂ, ਪਰਮਿਟਾਂ ਆਦਿ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਦੇ ਨਿਯਮ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 6 ਦੇ ਤਹਿਤ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਾ 3 ਦੇ ਅਧੀਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕੋਈ ਵੀ ਹੁਕਮ ਇਸ ਐਕਟ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਸੰਗਤ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਸਾਰੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਐਕਟ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਹੁਕਮਾਂ ਦੀ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਉਪਰੋਕਤ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਬਾਹਰੀ ਸਮੱਗਰੀ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤੇ ਬਿਨਾਂ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਹੈ। ਜਾਣੇ-ਪਛਾਣੇ ਐਡਵੋਕੇਟ ਜਨਰਲ ਅਨੁਸਾਰ, ਕੰਟਰੋਲ ਆਰਡਰ ਸਵੈ-ਨਿਰਮਿਤ ਹੈ। ਇਹ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪਹਿਲੂਆਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੀਮਤ ਨਿਰਧਾਰਨ, ਨਿਰਮਾਤਾ ਦੁਆਰਾ ਖਾਦਾਂ ਦੀ ਵੰਡ 'ਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ, ਡੀਲਰਾਂ ਦੀ ਰਜਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ, ਖਾਦਾਂ ਦੇ ਮਿਸ਼ਰਣ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ, ਖਾਦਾਂ ਦੇ ਮਿਸ਼ਰਣ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀਆਂ, ਖਾਦਾਂ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ,

ਵਿਕਰੀ ਆਦਿ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ। ਰਜਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਅਥਾਰਟੀਆਂ, ਇੰਸਪੈਕਟਰਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਆਦਿ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਗੰਭੀਰ ਇਰਾਦੇ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ। ਨਿਯੰਤਰਣ ਆਦੇਸ਼ ਕੇਂਦਰਾਂ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨਮੂਨਿਆਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਅਤੇ ਨਮੂਨਿਆਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਸੰਬੰਧੀ ਹੋਰ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹਦਾਇਤਾਂ ਦੀ ਵੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਵਕੀਲ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਵਿਵਾਦ ਦੇ ਖਿੰਦੂ ਲਈ, ਕੰਟਰੋਲ ਆਰਡਰ ਦੀ ਧਾਰਾ 29 ਇਸ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਦੀ ਹੈ ਭਾਵ ਇੱਕ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਦੁਆਰਾ ਖਿੰਦੇ ਗਏ ਖਾਦ ਦੇ ਨਮੂਨੇ ਦਾ ਕੇਂਦਰੀ ਖਾਦ ਗੁਣਵੱਤਾ ਨਿਯੰਤਰਣ ਅਤੇ ਸਿਖਲਾਈ ਸੰਸਥਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚੀ II ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਫਰੀਦਾਬਾਦ ਜਾਂ ਬੰਬਈ, ਮਦਰਾਸ ਜਾਂ ਕਲਿਆਣੀ (ਕਲਕੱਤਾ) ਵਿਖੇ ਖੇਤਰੀ ਖਾਦ ਨਿਯੰਤਰਣ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਜਾਂ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਅਧਿਸੂਚਿਤ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ ਵਿੱਚ। ਖਾਦ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਕ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਲਈ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਜਾਂ ਵਿਗਿਆਨ ਵਿੱਚ ਗ੍ਰੈਜੂਏਟ ਹੋਣ ਲਈ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਯੋਗਤਾ ਹੋਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਕੈਮਿਸਟਰੀ ਇੱਕ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਤੋਂ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹੈ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਖਾਦ ਗੁਣਵੱਤਾ ਨਿਯੰਤਰਣ ਅਤੇ ਸਿਖਲਾਈ ਸੰਸਥਾ, ਫਰੀਦਾਬਾਦ ਵਿੱਚ ਖਾਦ ਗੁਣਵੱਤਾ ਨਿਯੰਤਰਣ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਵਿੱਚ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ। ਵਕੀਲ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਇਹ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਨਮੂਨੇ ਲੈਣ ਜਾਂ ਟੈਸਟ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਲਈ ਭੇਜਦੇ ਸਮੇਂ ਕੰਟਰੋਲ ਆਰਡਰ ਦੀ ਕਿਸੇ ਵਿਵਸਥਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਕੋਲ ਇਹ ਹੁਕਮ ਪਾਸ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਦੀ ਘਾਟ ਹੈ। ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਅਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਕਾਨੂੰਨ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 19(1) ਅਤੇ 21 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਿਅਤ ਸਿੰਗਲ ਜੱਜ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਵੈਧ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦਾ ਆਧਾਰ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਵਕੀਲ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਏ.ਕੇ. ਗੋਪਾਲਨ ਬਨਾਮ ਰਾਜ ਮਦਰਾਸ (1) ਵਿੱਚ ਅਕਸਰ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਦੇ ਕੇਸ ਤੱਕ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਨਿਆਂਇਕ ਘੋਸ਼ਣਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਰੱਖੇ ਗਏ ਟੈਸਟਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਵੀ। ਮੇਨਕਾ ਗਾਂਧੀ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਯੂਨੀਅਨ (2), ਵੀ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਦੇ ਕੇਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਵਧਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਵਕੀਲ ਨੇ ਅੱਗੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਜੋਗਿੰਦਰ ਕੌਰ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ (3) ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਮਾਮਲਾ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਆਇਆ ਸੀ। ਉਪਰੋਕਤ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਇਹ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਅਫੀਮ ਐਕਟ, 1872 ਦੀ ਧਾਰਾ 9 ਦੇ ਤਹਿਤ ਕਿਸੇ ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚੋਂ ਬਰਾਮਦ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪਦਾਰਥ ਦੇ ਵਾਧੂ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀ ਨਮੂਨੇ ਨੂੰ ਰਾਏ ਲਈ ਭੇਜਣ ਲਈ ਕਹਿਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ। ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਕ, ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬੈਂਚ ਨੇ ਇਸ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਕੋਲ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਮਾਹਿਰ ਨੂੰ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਲਈ ਬੁਲਾਵੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਮਾਹਿਰ ਵਜੋਂ ਉਸ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰੇ ਜਾਂ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਕੋਈ ਅਸਪਸ਼ਟਤਾ ਹੋਵੇ। ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪਸੰਦ ਦੇ ਮਾਹਰ ਗਵਾਹ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਵੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਉਸ ਮਾਹਰ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਗਈ ਰਾਏ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕੇ ਜਿਸਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਜਾਂ ਗਵਾਹੀ 'ਤੇ ਇਸਤਰਾਸਾ ਪੱਖ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਦੋਸ਼ੀ ਇੱਕ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਪਾਠ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਮਾਹਰ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਰਾਏ ਨੂੰ ਵੀ ਰੱਦ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਉਸ ਨੂੰ ਉਸੇ ਮਾਹਰ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮਾਹਰ ਦੁਆਰਾ ਨਮੂਨੇ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਵਾਉਣ ਦਾ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।

(5) 11 ਅਪੀਲ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਕਾਉਂਸ ਕਾਉਂਸਲੀ ਨੇ ਵੀ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਅਪਰਾਧਿਕ ਵਿਵਿਧ ਵਿੱਚ ਲਏ ਗਏ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਸਮਰਥਨ ਲਿਆ ਹੈ। ਦਾ ਨੰਬਰ 10836-ਐਮ

- 1 ਏਆਈਆਰ 1950 ਐਸਸੀ 27
2. ਏਆਈਆਰ 1978 ਐਸਸੀ 597
3. 1978 PLR 617

1990 (ਸਿਵਾ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਪਿਰਥੀਪਾਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ) ਜਿੱਥੇ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕ ਐਕਟ, 1968 ਦੇ ਤਹਿਤ ਇੱਕ ਨਮੂਨਾ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਕੇਂਦਰੀ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ ਵਿੱਚ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਟੈਸਟ ਕਰਵਾਉਣ ਦੇ ਉਸਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਰਾਮ ਸ਼ੰਕਰ ਮਿਸ਼ਰਾ ਬਨਾਮ ਯੂਪੀ ਰਾਜ (4) ਦੇ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜ਼ਬਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਨਮੂਨੇ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੇ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕ ਤੋਂ ਟੈਸਟ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਕੇਂਦਰੀ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕ ਲੈਬਾਰਟਰੀ ਤੋਂ ਟੈਸਟ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਕ.

(6) ਬੀਓਪਟੀਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਲਏ ਗਏ ਇਤਰਾਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਨਾਲ ਉਹ ਨਮੂਨੇ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਅਥਾਰਟੀ ਤੋਂ ਦੁਬਾਰਾ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਜਾਂ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਵਾਉਣ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਹੈ, ਵਕੀਲ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਬੀ . ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਛੋਟਾ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਇੱਕ ਦਿੱਤੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ ਇੱਕ ਹੋਰ ਨਮੂਨਾ ਟੈਸਟ ਕਰਵਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕੰਟਰੋਲ ਆਰਡਰ ਅਧੀਨ ਲਏ ਗਏ ਨਮੂਨੇ ਜਾਂ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕ ਐਕਟ, ਡਰੱਗ ਐਕਟ ਜਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਲਏ ਗਏ ਨਮੂਨੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸਮਾਨਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕੋਈ ਵੀ ਉਪਬੰਧ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 19(1) ਜਾਂ ਅਨੁਛੇਦ 21 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਦਰਖਾਸਤਕਰਤਾ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦੇ ਕੇਸ ਦੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਸਥਾਪਿਤ ਵਿਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਜਾਂਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਵਕੀਲ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜ਼ਬਤਾ ਫੌਜਦਾਰੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ, 1973 ਦੀ ਧਾਰਾ 293 ਦੇ ਤਹਿਤ ਵੀ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਹਰ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਵਿਸ਼ਾ ਵਸਤੂ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬੁਲਾਉਣ ਅਤੇ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਮੂਨੇ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਾਉਣ ਦੇ ਮੌਕੇ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਬਚਾਅ ਪੱਖ ਉਪਲਬਧ ਹੋਣ ਨਾਲ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਐਕਟ ਅਤੇ ਕੰਟਰੋਲ ਆਰਡਰ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 19 ਅਤੇ 21 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਆਧਾਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਵਾਸਤਵ ਵਿੱਚ, ਅਦਾਲਤ ਕੋਲ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਕੁਝ ਉਪਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਕ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਹਨ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਦੋਂ ਇਹ ਇਸ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਚੁੱਪ ਹੈ। ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ:-

- (1) ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਸੋਹਣ ਲਾਇ (5)
- (2) ਹੰਸਰਾਜ ਹਰਜੀਵਨ ਭਾਟੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸ. ਸਮਰਾਟ, (6)
- (3) ਰਹੀਮ ਸ਼ੇਖ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਰਾਜਾ ਸਮਰਾਟ, (7) ਅਤੇ
- (4) ਵਿਲੀ (ਵਿਲੀਅਮ) ਸਲੇਨੀ ਬਨਾਮ ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ, (8)।

4. ਏਆਈਆਰ 1979 ਐਸਸੀ 727
5. ਏਆਈਆਰ 1960, ਰਾਜਸਥਾਨ 44
6. ਏਆਈਆਰ 1940, ਨਾਗਪੁਰ 390
7. 1923 ਕਲਕੱਤਾ 724
8. ਏਆਈਆਰ 1956 ਐਸਸੀ 110

(7) ਸਿੱਖੋ _ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ 3 ਦੇ ਜਵਾਬ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਕੰਟਰੋਲ ਆਰਡਰ ਦੀ ਧਾਰਾ 29 ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਅਕਤੀ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਕ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ ਤੋਂ ਨਮੂਨੇ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਵਾਉਣ ਦੇ ਉਸ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇਰਾਦਾ ਸੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਨਮੂਨੇ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਬਰਾਬਰ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਣ ਦਾ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਅਨੁਸੂਚੀ I ਦੀ ਧਾਰਾ VI ਟੈਸਟ ਅਤੇ ਸੰਦਰਭ ਨਮੂਨੇ

ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ। ਧਾਰਾ IV ਦੀ ਧਾਰਾ 6 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ , ਅਜਿਹੇ ਇੱਕ ਨਮੂਨੇ ਨੂੰ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਧਾਰਾ 29 ਜਾਂ ਕੇਂਦਰੀ ਖਾਦ ਗੁਣਵੱਤਾ ਨਿਯੰਤਰਣ ਅਤੇ ਸਿਖਲਾਈ ਸੰਸਥਾ, ਫਰੀਦਾਬਾਦ ਦੇ ਅਧੀਨ ਅਧਿਸੂਚਿਤ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ ਦੇ ਇੰਚਾਰਜ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਲਈ ਭੇਜਿਆ ਜਾਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਨਮੂਨਾ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ । ਨਿਰਮਾਤਾ ਜਾਂ ਡੀਲਰ ਜਾਂ ਖਰੀਦਦਾਰ ਜਿਵੇਂ ਵੀ ਕੇਸ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਤੀਜਾ ਨਮੂਨਾ, ਜੇ ਲੋੜ ਹੋਵੇ, ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣ ਲਈ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਅਗਲੇ ਉੱਚ ਅਥਾਰਟੀ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦਾ ਇਹ ਇਰਾਦਾ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਲੈਬਰਟਰੀ ਤੋਂ ਟੈਸਟ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਲਈ ਉਸਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਨਮੂਨੇ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ, ਤਾਂ ਧਾਰਾ 6 ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਉਪਬੰਧਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਲਏ ਗਏ ਨਮੂਨੇ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਗੁਣਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਣ ਦਾ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਕੰਟਰੋਲ ਆਰਡਰ ਦੀ ਅਨੁਸੂਚੀ I ਦਾ ਵਕੀਲ ਨੇ ਅੱਗੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਇਹ ਭੁੱਲ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਐਡਵੋਕੇਟ ਜਨਰਲ ਦੁਆਰਾ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਠੀਕ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਸਬੂਤ ਦਾ ਇਹ ਟੁਕੜਾ ਅਰਥਾਤ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸੰਸਥਾ/ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ ਤੋਂ ਨਮੂਨੇ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੋਣਾ ਸੱਚਮੁੱਚ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਹੋਰ ਬਚਾਅ ਪੱਖ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਕ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਨਾਕਾਫੀ ਹਨ। ਸਿੱਖਿਅਤ ਸਿੰਗਲ ਜੱਜ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ 19 ਅਤੇ 21 ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਐਕਟ ਅਤੇ ਕੰਟਰੋਲ ਆਰਡਰ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਧਾਰਾਵਾਂ ਦੀ ਘੋਖ ਕੀਤੀ। ਵਕੀਲ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 21 ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਅਤੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹੈ । *ਮੇਨਕਾ ਗਾਂਧੀ ਦਾ ਕੇਸ (supra)*. ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਆਪਣੀ ਸ਼ਿੰਦਗੀ ਅਤੇ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਹੋ ਜਾਵੇ! ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਇਹ ਦੇਖਣ ਵਾਲੀ ਹੈ ਕਿ *im: ss* ਦੁਆਰਾ ਸਥਾਪਿਤ ਵਿਧੀ ਦੀ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਵਿਧੀ ਵਾਜਬ, ਨਿਰਪੱਖ ਅਤੇ ਨਿਆਂਪੂਰਨ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਅਦਾਲਤ ਇਸ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਪੱਖ ਵਿਚ ਅਸਮਾਨ ਜਾਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾ ਝੁਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਅਦਾਲਤ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਖਲ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 21 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਅਜਿਹੀ ਵਿਵਸਥਾ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸਲਾਹਕਾਰ ਵੀ

The Director, Agriculture, Punjab, Chandigarh & another v. 148
M/s Gurmukh Mai Shibba Mai & others (N.K. Kapoor, J.)

ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ:-

- (1) ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਦਾਲਤਾਂ ਬਿੱਲ, 1978(9) ਵਿੱਚ,
- (2) ਫ੍ਰਾਂਸਿਸ ਕੋਰਲੀ ਮੁਲਿਨ ਬਨਾਮ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕ, ਕੇਂਦਰੀ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਲੀ ਅਤੇ ਹੋਰ (10), ਅਤੇ
- (3) ਉਨੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਣਨ, ਜੇਪੈਂਡ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ (11)।

(8) ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਬਚਾਅ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕ ਐਕਟ, ਡਰੱਗ ਐਕਟ ਅਤੇ ਖੁਰਾਕ ਵਿੱਚ ਮਿਲਾਵਟ ਰੋਕੂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਦਾ ਸਹੀ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰੇਕ ਵਿੱਚ ਦੇਸ਼ੀ ਨੂੰ ਸੈਪਲ ਲੈਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ ਤੋਂ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਜੋਗਿੰਦਰ ਕੌਰ ਦੇ ਕੇਸ (ਸੁਪਰਾ) ਦੇ ਵਕੀਲ ਨੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਦੂਜੇ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਕੇਸ ਦੀ ਜਾਂਚ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 19(1) ਅਤੇ 21 ਦੀ ਰੇਂਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਮੌਜੂਦਾ ਜਾਂਚ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਨਾਲ ਮਦਦਗਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਮੇਵਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕੇਸ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਲਏ ਗਏ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਬਹੁਤਾ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਉਸ ਕੇਸ ਦੇ ਅਜੀਬ ਤੱਥਾਂ 'ਤੇ ਹੈ। ਇਹ ਵੱਖਰੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਹ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਕੇਂਦਰੀ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕ ਲੈਬਾਰਟਰੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਕਿਸੇ ਦੇਸ਼ੀ ਨੂੰ ਨਮੂਨੇ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਵਾਉਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਕੋਈ ਪੱਖਪਾਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

(9) ਅਸੀਂ ਕਾਫ਼ੀ ਸਮੇਂ ਲਈ ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਵੀ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ। ਤੱਥਾਂ ਦਾ ਪਹਿਲੂ ਵਿਵਾਦ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਖਾਦ ਦਾ ਇੱਕ ਨਮੂਨਾ 19 ਦਸੰਬਰ, 1994 ਨੂੰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਕ ਰਿਪੋਰਟ ਲਈ ਫਰਟੀਲਾਈਜ਼ਰ ਕੁਆਲੀਫਾਈ ਕੰਟਰੋਲ ਲੈਬਾਰਟਰੀ, ਫਰੀਦਾਬਾਦ ਨੂੰ ਟੈਸਟ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਲਈ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਨਮੂਨਾ ਸਬ-ਸਟੈਂਡਰਡ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਨੋਟਿਸ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਸਪੱਸ਼ਟੀਕਰਨ ਦੇਣ ਕਿ ਉਸਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ। ਸੂਚਨਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ 'ਤੇ ਜੋ ਤਸੱਲੀਬਖਸ਼ ਨਹੀਂ ਪਾਈ ਗਈ, ਉਸ ਦਾ ਲਾਇਸੈਂਸ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਬਾਕੀ ਬਚੇ ਸਟਾਕ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਅਨੁਸਾਰ

ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਨੂੰ, ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਕੇਸ ਦਰਜ ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਐਕਟ/ਕੰਟਰੋਲ ਆਰਡਰ ਦੇ ਤਹਿਤ ਉਸਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਇੱਕ ਐਫਏਆਈਆਰ ਵੀ ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਸਤੂ ਵਜੋਂ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿਵਾਦ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਵਿਵਾਦ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 3 ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਆਰਡਰ ਨੂੰ ਫਰਟੀਲਾਈਜ਼ਰ ਕੰਟਰੋਲ ਆਰਡਰ, 1985 ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕੰਟਰੋਲ ਆਰਡਰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪਹਿਲੂਆਂ, ਅਰਥਾਤ, ਕੀਮਤ ਕੰਟਰੋਲ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ। , ਨਿਰਮਾਤਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਖਾਦ ਦੀ ਵੰਡ, ਖਾਦ ਵੇਚਣ ਦੇ ਚਾਰਜ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਰਜਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਭਾਵੇਂ ਪੂਰੀ ਵਿਕਰੀ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਪ੍ਰਚੁਨ ਵਿੱਚ, ਨਿਰਮਾਣ ਲਈ ਪ੍ਰਮਾਣ ਪੱਤਰ ਦੇਣ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ, ਖਾਦ 'ਤੇ ਉਤਪਾਦਕ, ਵਿਕਰੀ ਆਦਿ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਨਿਯੰਤਰਣ। ਖਾਦ ਕੰਟਰੋਲ ਆਰਡਰ-ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਨੂੰ ਮੁਅੱਤਲ/ਰੱਦ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਇੱਕ ਦੇਸ਼ੀ

9. AIR 1979 SC 478

10. AIR 1981 SC 746

11. AIR 1993 SC 478

ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਅਪਰਾਧਿਕ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਵਰਗੇ ਉਪਚਾਰਕ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣ ਸੰਬੰਧੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕੰਟਰੋਲ ਆਰਡਰ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਿਸੇ ਪੀੜਤ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਨਮੂਨੇ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮਾਹਰ ਤੋਂ ਰਾਏ ਲੈਣ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਗੈਰ-ਮਿਆਰੀ ਦਰਜੇ ਦਾ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਖੁਰਾਕ ਵਿੱਚ ਮਿਲਾਵਟ ਰੋਕੂ ਐਕਟ, ਡਰੱਗ ਐਕਟ ਅਤੇ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕ ਐਕਟ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਉਪਬੰਧਾਂ ਤੋਂ ਸਮਰਥਨ ਮੰਗਦਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਇਹ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਲਗਾਏ ਗਏ ਦੋਸ਼ਾਂ ਲਈ ਆਪਣਾ ਬਚਾਅ ਪੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ ਤੋਂ ਨਮੂਨੇ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਵਿਵਾਦ ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਘੁੰਮਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਨਮੂਨੇ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਵਾਉਣ ਦੇ ਮੌਕੇ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨਾ ਉਸ ਨੂੰ ਬਚਾਅ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਕਰਨ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 19 ਅਤੇ 21 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ। ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਜਾਂਚ ਏ.ਕੇ. ਗੋਪਾਲਨ ਦੇ ਕੇਸ (ਸੁਪਰਾ) ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਸ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਿਆ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਕੀ ਕੰਟਰੋਲ ਆਰਡਰ ਅਧੀਨ ਨਿਰਧਾਰਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਾਜਬ, ਨਿਰਪੱਖ ਅਤੇ ਨਿਆਂਪੂਰਨ ਹੈ। ਮੌਜੂਦਾ ਅਪੀਲ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 19 ਅਤੇ 21 ਦੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹਿੱਸੇ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ ਉਚਿਤ ਹੋਵੇਗਾ:-

19. (1) ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰ ਹੋਵੇਗਾ-

- (a) ਬੋਲਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ;
- (b) ਸ਼ਾਂਤੀਪੂਰਵਕ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋਣ ਲਈ;

- (c) ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨਾਂ ਜਾਂ ਯੂਨੀਅਨਾਂ ਬਣਾਉਣ ਲਈ;
- (d) ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਸੁਤੰਤਰ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਘੁੰਮਣਾ;
- (e) ਭਾਰਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਅਤੇ ਵਸਣ ਲਈ; ਅਤੇ
- (f) ਕਿਸੇ ਪੇਸ਼ੇ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਲਈ, ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਿੱਤੇ, ਵਪਾਰ ਜਾਂ ਕਾਰੋਬਾਰ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਲਈ।

XX

XX

XX

(b) ਉਕਤ ਧਾਰਾ ਦੇ ਉਪ-ਧਾਰਾ (ਜੀ) ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਕਿਸੇ ਮੌਜੂਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ¹ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਇਹ ਲਾਗੂ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਰਾਜ ਨੂੰ ਆਮ ਜਨਤਾ ਦੇ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕਦਾ ਹੈ, 'ਤੇ ਵਾਜਬ ਪਾਬੰਦੀਆਂ. ਉਪਰੋਕਤ ਉਪ-ਧਾਰਾ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ, ਅਤੇ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਉਪਰੋਕਤ ਉਪ ਧਾਰਾ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੌਜੂਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਨੂੰ ਹੁਣ ਤੱਕ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ। ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਰਾਜ ਨੂੰ ਇਸ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਰੋਕਦਾ ਹੈ -

- 1.) ਕਿਸੇ ਪੇਸ਼ੇ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਕਿੱਤੇ, ਵਪਾਰ ਜਾਂ ਕਾਰੋਬਾਰ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਜਾਂ ਤਕਨੀਕੀ ਯੋਗਤਾਵਾਂ, ਜਾਂ

U1) ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ, ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ, ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਮਲਕੀਅਤ ਜਾਂ ਨਿਯੰਤਰਿਤ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਪਾਰ, ਕਾਰੋਬਾਰ, ਉਦਯੋਗ ਜਾਂ ਸੇਵਾ ਦੀ, ਭਾਵੇਂ ਪੂਰੀ ਜਾਂ ਅੰਸ਼ਕ, ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੇਦਖਲੀ ਲਈ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣਾ।

2.< ਮੋ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਜੀਵਨ ਜਾਂ ਨਿੱਜੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਸਿਵਾਏ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਸਥਾਪਿਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ।

10. (ਮੋਟੋ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਆਰਟੀਕਲ 19 (1) ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਬੋਲਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ, ਸ਼ਾਂਤੀਪੂਰਵਕ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋਣ, ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਜਾਂ ਯੂਨੀਅਨਾਂ ਬਣਾਉਣ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਜਾਂ ਵਸਣ ਲਈ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨਾਲ ਘੁੰਮਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪੇਸ਼ੇ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਿੱਤੇ, ਵਪਾਰ ਜਾਂ ਕਾਰੋਬਾਰ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਲਈ, ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਰਾਜ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਧਿਕਾਰਾਂ 'ਤੇ ਵਾਜਬ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਲਗਾਉਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ 'ਤੇ ਵਾਜਬ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਹਨ ਜਾਂ ਨਹੀਂ।

ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਨਿੱਜੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਜੀਵਨ ਜਾਂ ਨਿੱਜੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਸਥਾਪਿਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਪਾਲਣਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਵੱਲ ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। **Sint** ਵਿੱਚ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ . *ਮੇਨਕਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਕੇਸ* (ਸੁਪਰਾ) ਦੀ ਧਾਰਾ 21 ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਅਸਮਰਥਿਤ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਇੱਕ ਗਾਰੰਟੀ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਮਝਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ।

11. ਏ.ਕੇ. ਗੋਪਾਲਨ ਦੇ ਕੇਸ ਏ(ਸੁਪਰਾ)' (ਅਦਾਲਤ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 19, 21 ਅਤੇ 22 ਦੇ ਤਹਿਤ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਨਿਵਾਰਕ ਨਜ਼ਰਬੰਦੀ ਐਕਟ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਸਮਰਥਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਅਵੈਧ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਹ ਖੋਜ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਸਪਸ਼ਟ ਉਪਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦਿਆਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਭਾਵਨਾ ਦੇ ਉਲਟ ਹੈ।

“ਇਸ ਬਿਆਨ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਕਿ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਐਕਟ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਵਿਆਪਕ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਭਾਵਨਾ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ। ਜਿੱਥੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਕਾਨੂੰਨ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਾਂ ਤਾਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਲੋੜੀਂਦੇ ਅਰਥਾਂ ਦੁਆਰਾ, ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਆਮ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਸੀਮਾ ਦਾ ਐਲਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਅਜਿਹਾ ਲੱਭਿਆ ਜਿਸਦਾ ਸੰਦ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਕਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਨਿਆਂਇਕ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਭੁਸੱਤਾ ਸੰਪੰਨ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਸਰਵ-ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਸੀਮਤ ਕਰਨਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਆਮ ਸਿਧਾਂਤਾਂ 'ਤੇ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸਿਵਾਏ ਇੱਕ ਲਿਖਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸ਼ਬਦ ਉਸ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਸ਼ਬਦ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਅਤੇ ਅਸਪਸ਼ਟਤਾ ਦੇ ਨਾਲ ਹਨ, ਤਾਂ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਉਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਖਾਲੀ ਕਰਨ ਜਾਂ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਸੀਮਿਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਬਹੁਮਤ ਦੇ ਅਸਥਾਈ ਵਿੰਗ ਨੂੰ ਇੱਕ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹੈ।

ਸ਼ਬਾਈ ਅਤੇ ਸਰਵਉੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੀ ਜਾਣਬੁੱਝ ਕੇ ਬੁੱਧੀ ਦੁਆਰਾ ਨਿਪਟਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਧਾਨਿਕ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਲਈ ਇੱਕ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਅਤੇ ਠੋਸ ਆਧਾਰ ਲੱਭ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਰੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਕੋਈ ਵੀ ਧਾਰਨਾ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਅਤੇ ਅਣਮਿੱਥੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਜਾਂ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਜਾਂ ਨਿੱਜੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਰੱਖੀ ਜਾਵੇਗੀ।

12. ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਮੇਨਕਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਕੇਸ (ਸੁਪਰਾ) ਨੇ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 21 ਦਾ ਘੇਰਾ ਹੋਰ ਵਧਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਤਤਕਾਲ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਉਸ ਦਾ ਪਾਸਪੋਰਟ ਜ਼ਬਤ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਸੁਣਵਾਈ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨਾ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 21 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਹੈ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਾਸਪੋਰਟ ਐਕਟ ਦੇ ਤਹਿਤ ਨਿਰਧਾਰਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਸਬੰਧਤ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਉਲਝ ਕੇ ਇੱਕ ਮੌਕਾ ਦੇਣ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਜੇਕਰ ਅਜਿਹੀ ਵਿਵਸਥਾ ਪਾਸਪੋਰਟ ਐਕਟ, 1967 ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਐਕਟ ਅਧੀਨ ਪਾਸਪੋਰਟ ਜ਼ਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਰਧਾਰਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਸਹੀ, ਨਿਰਪੱਖ ਅਤੇ ਨਿਆਂਪੂਰਨ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਗੈਰ-ਵਾਜ਼ਬਤਾ ਦੀ ਮਨਮਾਨੀ ਦੀ ਬੁਰਾਈ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਇੱਕ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਜੋ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਦੇ ਪਾਸਪੋਰਟ ਨੂੰ ਜ਼ਬਤ ਕਰਨ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਣਵਾਈ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਉਸ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸਹਿਮਤ ਹੋ ਗਈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਿੱਤੇ ਬਿਆਨ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਬਹੁਮਤ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਕਿ ਆਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਉਪਾਅ ਨੂੰ ਹਟਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ ਇਸ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚੀ ਹੈ ਕਿ ਨਿਰਧਾਰਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਸਹੀ, ਨਿਰਪੱਖ ਅਤੇ ਨਿਆਂਪੂਰਨ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

13. ਕੋਰਲੀ ਮੁਲਿਨ ਦੇ ਕੇਸ (ਸੁਪਰਾ) ਅਤੇ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਮਾਮਲਾ ਫਿਰ ਆਇਆ :-

"ਸਾਡਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਇਸ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ, ਪਰ ਇਹ ਧਾਰਾ 21 ਅਤੇ 22 ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੁਰੱਖਿਆ ਉਪਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਧਾਰਾ (4) ਤੋਂ (7) ਵਿੱਚ ਧਾਰਾ 22, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਿਵਾਰਕ ਨਜ਼ਰਬੰਦੀ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ। ਨਿਵਾਰਕ ਨਜ਼ਰਬੰਦੀ ਜਾਂ ਅਜਿਹੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਲਈ ਗਈ ਨਿਵਾਰਕ ਨਜ਼ਰਬੰਦੀ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਦੁਆਰਾ ਕਾਰਵਾਈ ਅਯੋਗ ਹੋਣ ਦੇ ਦਰਦ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਆਰਟੀਕਲ 22 ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਆਰਟੀਕਲ 21 ਵੀ ਹੈ ਜੋ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ

ਨਿਵਾਰਕ ਨਜ਼ਰਬੰਦੀ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀਆਂ। ਮੇਨਕਾ ਗਾਂਧੀ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਅਨ, (1978) 1 SCC 248 ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਤੱਕ;

(ਦੇ.ਆਈ.ਆਰ. 1978 ਐਸ.ਸੀ. 597), ਆਰਟੀਕਲ 21 ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਗਾਰੰਟੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਤੰਗ ਅਤੇ ਸੰਕੁਚਿਤ ਅਰਥ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਲੇਖ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸ਼ਾਸਨ ਦੇ ਸਿਰਫ ਉਸ ਪਹਿਲੂ ਨੂੰ ਮੁਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਿੰਦਗੀ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ ਜਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਿੱਜੀ ਆਜ਼ਾਦੀ। ਇਸ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਅਸਮਰਥਿਤ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਇੱਕ ਗਾਰੰਟੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨ ਸੀ, ਜੋ ਜੀਵਨ ਜਾਂ ਨਿੱਜੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਇਹ ਧਾਰਾ 21 ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਮੇਨਕਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਕੇਸ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ, ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਖੋਲ੍ਹੀ ਗਈ। ਅਨੁਛੇਦ 21 ਦਾ ਨਵਾਂ ਮਾਪ ਅਤੇ ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਧਾਰਾ 21 ਨਾ ਸਿਰਫ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਅਸਮਰਥਿਤ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਇੱਕ ਗਾਰੰਟੀ ਹੈ, ਬਲਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ 'ਤੇ ਵੀ ਪਾਬੰਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਧਾਰਾ 21 ਦੇ ਨੁਸਖੇ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਇੱਥੇ ਇੱਕ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਉਸਦੀ ਸ਼ਿੰਦਗੀ ਜਾਂ ਨਿੱਜੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਕੁਝ ਪ੍ਰਤੀਕ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕਾਨੂੰਨ, ਪਰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਾਜਬ, ਨਿਰਪੱਖ ਅਤੇ ਨਿਆਂਪੂਰਨ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਅਨੁਛੇਦ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਵਜੋਂ ਰੱਦ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। 21. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਅਨੁਛੇਦ 21 ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਨਿੱਜੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਅਤੇ ਦਾਇਰੇ ਦਾ ਵਿਸਤਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਇਸ ਸਭ ਤੋਂ ਬੁਨਿਆਦੀ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਬੀਜ ਬੀਜਿਆ। ਮੇਨਕਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਐਮਓ ਹੋਸਕੋਟ ਬਨਾਮ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ, (1979)1 SCR 192: (1978 Cri, U 1978), ਹੁਸੈਨਾਰਾ ਖਾਤੂਨ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਸਮਾਪਤ ਹੋਏ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਇੱਕ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਬਿੰਦੂ ਬਣ ਗਿਆ। ਕੇਸ, (1980) 1 ਐਸਸੀਸੀ 81: (1979 ਸੀਆਰਆਈ ਐਲਜੇ .1036) ਪਹਿਲਾ ਸੁਨੀਲ ਬਤਰਾ ਦਾ ਕੇਸ (1979) 1 ਐਸਸੀਆਰ 392: (1978 ਸੀਆਰਆਈ ਐਲਜੇ 1741) ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਸੁਨੀਲ ਬਤਰਾ ਦਾ ਕੇਸ (1980) 2 ਐਸਸੀਆਰ 5807 ਸੀਆਰਆਈ: ਐਲਜੇ 1099। ਹੁਣ ਸਥਿਤੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੇਨਕਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਕੇਸ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਗਈ ਧਾਰਾ 21 ਦੀ ਮੰਗ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਿੰਦਗੀ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਨਾ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ।

ਜਾਂ ਨਿੱਜੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਸਥਾਪਿਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੁਆਰਾ ਛੱਡ ਕੇ ਅਤੇ ਇਹ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਾਜਬ, ਨਿਰਪੱਖ ਅਤੇ ਨਿਆਂਪੂਰਨ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮਨਮਾਨੀ, ਸਨਕੀ ਜਾਂ ਮਨਘੜਤ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਅਤੇ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਲਈ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਸੀਵਧਾਨਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਜਾਂ ਨਿਆਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਕਰੇ ਕਿ ਜੀਵਨ ਦੀ ਵਾਝੀ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਦਿੱਤੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਆਜ਼ਾਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੁਆਰਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਵਾਜਬ, ਨਿਰਪੱਖ ਅਤੇ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ ਜਾਂ ਇਹ ਹੋਰ ਹੈ।

14. ਆਰਟੀਕਲ ਆਰਟੀਕਲ 21 ਇਹ ਜੀਵਨ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ 11 ਅਸਵੈੱਲ ਸਾਸਪਰਸਨਲ ਲਿਬਰਟੀ ਵਿਅਕਤੀਗਤ। 'ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਆਜ਼ਾਦੀ' ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਰਥ ਹੋਵੇਗਾ ਕੈਦ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਸਰੀਰਕ ਰੋਕ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦੀ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਵੱਖ-ਵੱਖ ਨਿਆਇਕ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ) ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਵਿਦੇਸ਼ ਯਾਤਰਾ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ, ਕੈਦੀ ਦਾ ਜਲਦੀ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ, ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲੈਣ ਲਈ ਸਲਾਹਕਾਰ ਬੋਰਡ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਨਜ਼ਰਬੰਦ ਹੋਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਆਦਿ, ਜੇਪੀ ਦੇ ਕੇਸ (ਸੁਪਰਾ) ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਧਾਰਾ 21 ਦੇ ਅਧੀਨ ਆਉਂਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ:-

- 1 ਉਸ ਨੂੰ ਵਿਦੇਸ਼ ਜਾਣ ਦਾ ਹੱਕ ਨਹੀਂ;
2. ਨਿੱਜਤਾ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ;
3. ਇਕੱਲੇ ਕੈਦ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਅਧਿਕਾਰ;
4. T¹ ਉਹ ਪੱਟੀ ਬੇੜੀਆਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸਹੀ;
5. ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ;
6. ਤੇਜ਼ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ;
7. ਹੱਥਕੜੀ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਅਧਿਕਾਰ;
8. ਦੇਰੀ ਨਾਲ ਚੱਲਣ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਅਧਿਕਾਰ;
9. ਹਿਰਾਸਤੀ ਹਿੰਸਾ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਅਧਿਕਾਰ;
10. ਜਨਤਕ ਫਾਂਸੀ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਅਧਿਕਾਰ;
11. ਡਾਕਟਰ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ; ਅਤੇ
12. ਪਨਾਹ।"

15) ਅਥਾਰਟੀਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਵਿਵਾਦ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕਾਰਵਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ) ਨੂੰ 'ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਸਥਾਪਿਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ' (ਆਰਟੀਕਲ 21) ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।'

ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਸਥਾਪਿਤ' ਦਾ ਮਤਲਬ ਸੰਸਦ ਜਾਂ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਾਨੂੰਨ ਹੋਵੇਗਾ। ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ ਸੰਸਦ ਜਾਂ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਕਰਕੇ ਵਿਧੀ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਇਹ ਦੇਖਣਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ, ਇਹ ਧਾਰਾ 14, 19, 21 ਜਾਂ 22 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਨਿਯੰਤਰਣ ਆਰਡਰ ਦੇ ਅਪ੍ਰਬੰਧਿਤ ਵਿਵਸਥਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ। ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਦੀ ਇਕੋ-ਇਕ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਨਿਰਧਾਰਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨਾ ਤਾਂ ਨਿਰਪੱਖ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਨਿਆਂਪੂਰਨ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 21 ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਕੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਾਜਬ, ਨਿਆਂਪੂਰਨ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖ ਹੈ, ਬੇਸ਼ੱਕ, ਹਰੇਕ ਕੇਸ ਦੇ ਹਾਲਾਤਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਆਯੋਜਿਤ ਭੋਪਾਲ ਗੈਸ ਲੀਕ ਡਿਜ਼ਾਸਟਰ (ਦਾਅਵਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰੋਸੀਊਰ) ਐਕਟ, 1985 ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕਤਾ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਚਰਨ ਲਾਈ ਸਾਹੂ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਯੂਨੀਅਨ (12) ਵਿੱਚ ਸਿਖਰਲੀ ਅਦਾਲਤ :-

“ਇਹ ਐਕਟ ਪੀੜਤਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਪੀੜਤਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਉੱਤੇ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਐਕਟ ਹੈ ਜੋ ਪੀੜਤਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਕਿਸਮ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਲਈ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਭੋਪਾਲ ਗੈਸ ਲੀਕ ਤਬਾਹੀ ਦੇ ਪੀੜਤਾਂ ਨੂੰ ਤਬਾਹੀ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁ-ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਅਤੇ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਭਾਰਤੀ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਅਚਨਚੇਤੀ ਵਕੀਲਾਂ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੀੜਤਾਂ ਦਾ ਪਰਦਾਫਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਦਾਅਵੇਦਾਰ ਅਤੇ ਪੀੜਤ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦਾਅਵਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵੀ, ਤੇਜ਼, ਬਰਾਬਰੀ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਲਾਭਦਾਇਕ ਨਿਪਟਾਰੇ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਇਲਾਜ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹੋਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਅਤੇ ਵੱਖਰੀ, ਕਾਫ਼ੀ ਵੱਖਰੀ ਅਤੇ ਪਛਾਣਯੋਗ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਜੋਂ ਜਾਇਜ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਭਿੰਨਤਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਭਿੰਨਤਾ ਇੱਕ ਸਿਧਾਂਤ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਇਸ ਭਿੰਨਤਾ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਗਠਜੋੜ ਹੈ। ਤਬਾਹੀ ਆਪਣੇ ਚਰਿੱਤਰ ਵਿੱਚ ਵਿਲੱਖਣ ਹੈ ਅਤੇ ਉਦਯੋਗਿਕ ਆਫ਼ਤਾਂ ਦੇ ਰਿਕਾਰਡ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਪੀੜਤ ਇੱਕ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਬਹੁ-ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸਨ ਅਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਅਚਨਚੇਤੀ ਵਕੀਲਾਂ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਸੀਨ 'ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਸੀ, ਸਾਡੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਇਸਦੇ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਆਧਾਰ ਸਨ।

ਅਜਿਹੇ ਭਿੰਨਤਾ ਅਤੇ ਵੱਖਰਾ ਇਲਾਜ। ਗੈਸ ਲੀਕ ਦੁਰਘਟਨਾ ਦੇ ਪੀੜਤਾਂ ਨਾਲ ਵੱਖਰੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਇਲਾਜ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਿੱਚ, ਜੋ ਕਿ ਨਿਰਪੱਖ, ਨਿਰਪੱਖ, ਵਾਜਬ ਸੀ ਅਤੇ ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਗੈਰ-ਵਾਜਬ ਜਾਂ ਅਣਅਧਿਕਾਰਤ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਧਾਰਾ 14 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਐਕਟ ਦੀ ਇਸ ਆਲੋਚਨਾ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਮਰੱਥ ਹਾਂ।"

ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਉਠਾਏ ਗਏ ਇਤਰਾਜ਼ਾਂ ਦੀ ਹੋਰ ਜਾਂਚ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਗੈਰ-ਵਾਜਬ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਥਿਤੀ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਅਜਿਹੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਨਿਰਪੱਖ, ਨਿਰਪੱਖ ਅਤੇ ਵਾਜਬ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਮਦਰਾਸ ਬਨਾਮ ਰਾਜ ਦੇ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ . ਵੀਜੀ ਰਾਓ (13) ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ:-

" ....ਪ੍ਰਤੀਬੰਧਿਤ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਲ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਤਮਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਜਾਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੋਵਾਂ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮੁਰਤੀ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਅਮੂਰਤ ਨਿਯਮ ਜਾਂ ਤਰਕਸ਼ੀਲਤਾ ਦਾ ਮਿਆਰ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਸਵਾਲ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਇਸ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਕਥਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ, ਬੁਰਾਈ ਦੀ ਸੀਮਾ ਅਤੇ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ, ਅਸਾਧਾਰਨ ਬੋਧਣ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਸਥਿਤੀਆਂ, ਇਹਨਾਂ ਸਾਰੇ ਤੱਥਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦਿਆਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ। ਪਿਛੋਕੜ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਸੁਧਾਰੇ ਗਏ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਦੁਰਦਸ਼ਾ, ਪੀੜਤਾਂ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਦੀ ਤਤਕਾਲਤਾ, ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਅਚਨਚੇਤੀ ਲੋਅਰਾਂ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ, ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਸੈਟਲਮੈਂਟ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ, ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਬਹੁ-ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕੰਪਨੀਆਂ ਲਈ ਤਾਕਤ, ਸੱਟਾਂ ਅਤੇ ਨੁਕਸਾਨਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ, ਅਤੇ ਪੀੜਤਾਂ ਦੀ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਦੇ ਸੀਮਤ ਪਰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅਧਿਕਾਰ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 4 ਦੁਆਰਾ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਐਕਟ ਨੂੰ ਗੈਰਵਾਜਬ ਵਜੋਂ ਨਿੰਦਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ।

16)) ਇਸ ਲਈ, **wSo, rewhereasislaw nisISalmosti consis I tent thait>; va** ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਨੂੰ ਟਚ ਸਟੋਨ 'ਤੇ ਪਰਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਕਿ ਕੀ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਾਜਬ ਅਤੇ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਮੰਨਣ ਲਈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਹ ਸਿਵਲ ਜਾਂ ਸੀਮਿਨਲ ਕਾਰਵਾਈ ਹੋਵੇ। *ਜਗਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਯੂਪੀ ਰਾਜ (14)* ਵਿੱਚ , ਅਦਾਲਤ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਫਾਂਸੀ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲੋਕ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ ਗੈਰ-ਵਾਜਬ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ 'ਤੇ

13. ਏਆਈਆਰ 1952 ਐਸਸੀ 196.

14. ਏਆਈਆਰ 1973 ਐਸਸੀ 947.

ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 14 ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜੱਜ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਜਾਂ ਉਮਰ ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਗੈਰ-ਸੇਧਿਤ ਜਾਂ ਅਨਿਯੰਤ੍ਰਿਤ ਵਿਵੇਕ ਨਹੀਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਧਾਰਾ 14 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ.

(17) ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ (15) ਵਿੱਚ, ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਧਾਰਾ 302 ਦੇ ਤਹਿਤ ਕਤਲ ਦੀ ਬਦਲਵੀਂ ਸਜ਼ਾ ਵਜੋਂ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਰੱਖੀ। ਆਈਪੀਸੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 19 ਅਤੇ 21 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਗੈਰ-ਵਾਜਬ ਨਹੀਂ ਹੈ।

(18) ਜਾਂਚ ਅਧੀਨ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਕੰਟਰੋਲ ਆਰਡਰ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਖਾਦ ਦਾ ਇੱਕ ਨਮੂਨਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਜੋ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨ 'ਤੇ ਗੈਰ-ਮਿਆਰੀ ਦਰਜੇ ਦਾ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਦੋਸ਼ੀ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਕਾਨੂੰਨ ਅਨੁਸਾਰ ਕਾਰਵਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ/ਪ੍ਰੋਸੀਕਿਊਸ਼ਨ ਵੱਲੋਂ ਅਜੇ ਸਬੂਤ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਨੂੰ ਬਚਾਅ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਲਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਅੰਤਿਮ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਕਰਨਾ ਸੱਚਮੁੱਚ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਬੇਸ਼ੱਕ ਇੱਕ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਸੈਕਸ਼ਨ 293 ਸੀਆਰਪੀਸੀ ਦੇ ਡਿਫੈਂਸ ਇੰਟਰਮਜ਼ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ। ਆਮ/ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਇਹ ਕਲਪਨਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਆਪਣੀ ਬੇਗੁਨਾਹੀ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਅਜਿਹੇ ਸਾਰੇ ਸਬੂਤ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰੇਗਾ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਰਕਾਰੀ ਗਵਾਹ ਦੀ ਜਿਹਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮਾਹਰ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਵਿਵਾਦ ਦੇ ਬਿੰਦੂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਕਾਨੂੰਨ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਅਥਾਰਟੀ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਕ ਦੁਆਰਾ ਪਹੁੰਚਿਆ ਗਿਆ ਸਿੱਟਾ ਸੱਚਮੁੱਚ ਅਣਜਾਣ ਹੈ ਅਤੇ ਆਖਰੀ ਉਪਾਅ ਵਜੋਂ ਇਹ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਤੀਜੇ ਨਮੂਨੇ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਦੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਲਈ ਭੇਜਣ ਲਈ ਕੇਸ। ਉਸਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ ਇਹਨਾਂ ਸੁਰੱਖਿਆ ਉਪਾਵਾਂ ਨਾਲ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਿਰਧਾਰਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨਾ ਤਾਂ ਮਨਮਾਨੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਗੈਰ-ਵਾਜਬ ਜਾਂ ਅਨੁਚਿਤ ਹੈ। ਧਾਰਾ 19(1) ਅਤੇ 21 ਅਤੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੇ ਟੱਚ ਸਟੋਨ 'ਤੇ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ 'ਤੇ, ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਖਾਦ ਕੰਟਰੋਲ ਆਰਡਰ, 1985 ਸਮਰੱਥ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਕਿਸੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਵਿਵਸਥਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ. ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਅਸੀਂ ਇਹਨਾਂ ਅਪੀਲਾਂ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਸ਼੍ਰੀ ਆਰ.ਐਲ. ਆਨੰਦ, ਜੇ. ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਪਾਸੇ ਰੱਖ ਕੇ, ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ।

ਕੋਈ ਖਰਚਾ ਨਹੀਂ।

ਜੇ.ਐੱਸ.ਟੀ

ਡਿਸਕਲੇਮਰ:- ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਨਿਰਣਾ ਕੇਵਲ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ਾ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਮਝਣ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਸਾਰੇ ਵਿਹਾਰਕ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਮੰਤਵਾਂ ਲਈ, ਨਿਆਂ ਨਿਰਣੇ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੰਸਕਰਣ-ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਮਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਮਹਿਕ